
**KIRSAL KALKINMADA YEREL YÖNETİMLER İLE ÜRETİCİ
ÖRGÜTLERİNİN İŞBİRLİĞİ OLANAKLARI ÜZERİNE BİR
İNCELEME: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ**

**A REVIEW ON COOPERATION POSSIBILITIES OF LOCAL
GOVERNMENTS AND PRODUCER ORGANIZATIONS FOR RURAL
DEVELOPMENT: THE CASE OF İZMİR PROVINCE**

Fatih ÖZDEN- Fazıl Akın OLGUN***

Özet

Son yıllarda “yerelde kalkınma” kavramı ile ifade edilen ademi merkezîyetçi anlayış, Türkiye’de bir taraftan bölgesel kalkınma ajansları ile diğer taraftan ise 2014 yılında yürürlüğe giren ve kamuoyunda “Bütünşehir Kanunu” olarak bilinen düzenlemeyle daha fazla hayatımıza nüfuz etmeye başlamıştır. Bütünşehir Yasası sonrasında daha önce köy tüzel kişiliğinde bulunan yerleşim birimleri mahalle statüsüne dönüştürülmüştür.

Bu düzenlemeyle birlikte artık mahalle haline gelen, ancak kırsal yerleşim özelliği taşıyan bölgeler yerel yönetimlerin hizmet götürmekle yükümlü oldukları alanlar haline gelmiştir. Kırsal alanları niteleyen en önemli özelliklerden birisi ekonomilerinin tarım sektörü ağırlıklı olmasıdır. Dolayısıyla birçok belediyeçilik hizmetinin yanı sıra 2014 yılı sonrasında yerel yönetimlerin mahalle statüsündeki kırsal alanlara bir takım tarımsal hizmetleri ulaştırması konusu da gündeme gelmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarıma ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerini Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı altında yürütmektedir. İzmir’de yerel yönetimler tarafından tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerde kooperatifler önemli bir rol

* Arş. Gör., Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, fatih.ozden@ege.edu.tr

** Prof. Dr., Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, akin.olgun@ege.edu.tr

oynamaktadır. Bu yönüyle İzmir'in yerel yönetim-kooperatif işbirliği açısından incelenmeye değer bir örnek olacağı düşünülmüştür. Bu çerçevede çalışmada yerel yönetimler ile üretici örgütleri arasında yapılan işbirlikleri ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır. İşbirliği sürecinde karşılaşılan sorunlar ortaya konularak sürecin hangi zemin üzerinde daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabileceği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal kalkınma, yerel yönetimler, İzmir Büyükşehir Belediyesi, kooperatifler, Bütünşehir Kanunu.

Jel Kodları: Q13, R10

Abstract

In recent years the decentralized approach expressed in the concept of “local development” has begun to take more lives in Turkey with the regional development agencies and the regulation which is known as the “Whole-city Law” which entered into force in 2014. After the Whole-city Law, the settlement units that were previously in the village legal entity were transformed into the neighborhood status. With this regulation, regions that have become neighborhoods but have rural settlement characteristics have become areas in which local governments are obliged to provide services. One of the most important characteristics that characterize rural areas is that the economy is predominantly depends on agricultural. Therefore, besides many municipal services, the issue of local governments to deliver some agricultural services to the rural areas in the neighborhood status has come to the agenda after 2014.

İzmir Metropolitan Municipality carries out its activities for agriculture and rural development under the presidency of Agricultural Services Department. Cooperatives play an important role in activities for agriculture and rural development by local governments in İzmir. In this respect, İzmir was considered as an example to be examined in terms of local government-cooperative cooperation. In this framework, cooperation of local governments and producer organizations has been

been examined in detail. Problems encountered during the cooperation process has been revealed and the on which basis the process can be made more sustainable has been investigated.

Keywords: *Rural development, local governments, İzmir Metropolitan Municipality, cooperatives, Whole-city Law.*

GİRİŞ

Son yıllarda “yerelde kalkınma” kavramı ile ifade edilen ademi merkeziyetçi anlayış, Türkiye’de bir taraftan bölgesel kalkınma ajansları ile diğer taraftan ise 2014 yılında yürürlüğe giren ve kamuoyunda “Bütünşehir Kanunu” olarak bilinen düzenlemeyle daha fazla hayatımıza girmeye başlamıştır. Bütünşehir Yasası sonrasında daha önce köy tüzel kişiliğinde bulunan yerleşim birimleri mahalle statüsüne dönüştürülmüştür.

Bu düzenlemeyle birlikte artık mahalle haline gelen, ancak kırsal yerleşim özelliği taşıyan bölgeler de yerel yönetimlerin hizmet götürmekle yükümlü oldukları alanlar haline gelmiştir.

Kırsal alanları niteleyen en önemli özelliklerden birisi ekonomilerinin tarım sektörü ağırlıklı olmasıdır. Dolayısıyla birçok belediyeçilik hizmetinin yanı sıra 2014 yılı sonrasında yerel yönetimlerin mahalle statüsündeki kırsal alanlara bir takım tarımsal hizmetleri ulaştırması konusu da gündeme gelmiştir. Kırsal alanlara tarımsal hizmetlerin götürülmesi belirli bir altyapıyı, bilgi birikimini ve insan kaynağını gerektirmektedir.

Yerel yönetimler tarafından sağlanan tarımsal hizmetlerin ve kırsal kalkınma faaliyetlerinin belirli bir plan ve program çerçevesinde etkili bir şekilde ulaştırılmasında kooperatifler ve üretici örgütleri kritik önemdedir. Zira belirli bir amaç için dayanışma ruhu çerçevesinde gönüllü olarak bir araya gelen üreticilerin, demokratik olarak kontrol ettikleri bağımsız ve özerk ekonomik yapılar olarak tanımlanabilecek kooperatifler kaynakların etkin bir şekilde yerine ulaştırılmasında en

uygun organizasyonlar olabilmektedir. İzmir bunun farklı örneklerinin bulunduğu bir il olarak dikkat çekmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarıma ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerini Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı altında yürütmektedir. İzmir’de yerel yönetimler tarafından tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerde kooperatifler önemli bir rol oynamaktadır. Hizmetlerin büyük bir bölümünün kooperatifler ve üretici örgütleri aracılığıyla gerçekleştirilmesi, bir yandan kaynakların belir bir program çerçevesinde daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlarken diğer taraftan üreticileri de örgütlenmeye teşvik etmektedir.

Yerel yönetimler ile üretici örgütleri arasındaki işbirlikleri anlamlı olmakla birlikte bu faaliyetlerin sürdürülebilirliği de büyük önem taşımaktadır.

Bu çerçevede çalışmada yerel yönetimler ile üretici örgütleri arasında yapılan işbirlikleri ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır. İşbirliği sürecinde karşılaşılan sorunlar ve sürecin hangi zemin üzerinde daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada giriş bölümünün ardından ikinci bölümde kırsal kalkınma ve yerel kalkınma kavramları üzerinde durularak, bu süreçte kooperatiflerin rolü ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, yerel kalkınmada Türkiye için önemli düzenlemelerden birisi olan Bütünşehir Kanunu’nun kırsal ve yerel kalkınma adına taşıdığı fırsatlar üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise İzmir Büyükşehir Belediyesi örneği üzerinden tarıma ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetler incelenmiştir. Beşinci bölümde İzmir özelinde yerel yönetim-kooperatif işbirlikleri üzerinde durulmuş ve mevcut model için öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın son bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılmıştır.

1. YEREL VE KIRSAL KALKINMA ANLAYIŞI VE KOOPERATİFLERİN ROLÜ

Kalkınmanın çok yönlülüğünden yola çıkılarak kırsal kalkınma için çok farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Yapılan tanımlamalara zaman içerisinde yeni kavramlar eklenirken bazı kavramlar da önemini yitirmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın yaptığı tanımlamada kırsal kalkınma “ bu alanlarda yaşayan en yoksul kesimi oluşturan küçük çiftçiler, kiracı üreticiler ve topraksız köylülerin refah düzeyini yükseltmek” olarak belirtilmiştir.

Avrupa Birliği'nde ise, kırsal kalkınma; sadece kırsal alanlarda yaşayan yoksul kitlenin refah seviyesinin yükseltilmesinin değil aynı zamanda bu alanlarda yaşayan bütün nüfus kitlesinin daha iyi koşullarda yaşaması, varlığını sürdürmesi gibi nüfusa yönelik çabalarının yanı sıra, kırsal yaşamın devamlılığının sağlanması, çevrenin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanılması ve kırsal mirasın korunması gibi daha gelişmiş hedefleri ifade etmektedir (Bakırcı, 2007).

Bu tanımlar bir araya getirildiğinde kırsal kalkınma (Soykan ve Karadağ, 2004);

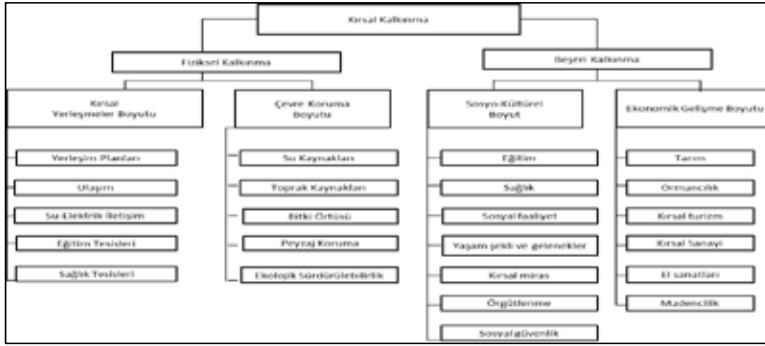
- ⇒ Ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan bir süreç,
- ⇒ Evrensel ölçütler, eşitlik ve denge (adalet) ilkeleri ile geliştirilmiş kırsal yaşam düzeyi,
- ⇒ Kırsal toplumun ülke gelişmişliği ve refahından, yerinde kalkınarak pay alması,
- ⇒ Kırsal emeğin üretken olduğu ve haklarını aldığı bir istihdam biçimi,
- ⇒ Kaynaklara daha iyi ulaşım, refah ve gelirin dengeli paylaşarak geliştirilen yaşam düzeyi,
- ⇒ Kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin yok edilmesi,
- ⇒ Kırsal toplum yaşamının modernizasyonu,

⇒ Kent/kır ayrışmasının azaltılması,

⇒ Kırsal sayılan ortamların ekonomik kalkınması olarak ifade edilebilir.

Kırsal kalkınma kavramının çok boyutluluğu göz önünde bulundurulduğunda yukarıda yapılan tanımlardan da yola çıkarak kırsal kalkınmanın fiziksel ve beşeri olmak üzere iki temel bileşeninin olduğu söylenebilir. Bu bileşenler de alt bileşenlere ayrılmaktadır. Beşeri kalkınma bileşeni altında yer alan sosyo-kültürel boyutun önemli unsurlarından birisi de örgütlenmedir (Şekil 1).

Şekil 1. Entegre Kırsal Kalkınma Yaklaşımı

Kaynak: Bakırcı, M., (2007); Türkiye’de Kırsal Kalkınma: Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar, Nobel Yayınları, İstanbul.

Entegre kırsal kalkınma yaklaşımında bir kültür olarak yer alan örgütlenme, kırsal alanda ekonomik gelişmeyi etkileyen başlıca faktörler arasında da bulunmaktadır. Kırsal alanlarda bulunan ve çok büyük bir bölümü tarımsal amaçlı olan kooperatifler girdi ve kredi temininden, ürün pazarlamasına kadar birçok alanda faaliyet yürütmektedir. Tarımsal amaçlı kooperatifler arasında kırsal kalkınma alanında en yaygın örgütlenme şekli tarımsal kalkınma kooperatifleri aracılığıyla olmaktadır (Saner ve ark., 2012; 1055).

Günümüzde Türkiye’de kırsal kalkınmaya yönelik hedeflerin AB uyum sürecinde hazırlanmaya başlanan ve ilki 2007-2014 dönemini, ikincisi ise 2014-2020 dönemini kapsayan Ulusal Kırsal Kalkınma

Stratejisi (UKKS) çerçevesinde belirlendiği görülmektedir. UKKS belgesi ile dünyadaki eğilimler, AB uyum süreci ve ulusal deneyimler ışığında kırsal kalkınma faaliyetlerine bütüncül bir yaklaşımın oluşturulması amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda merkezi bütçe kaynağı kullanılan ve farklı kurumlarca yürütülen tüm kırsal kalkınma faaliyetlerinin Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji belgesinde belirlenen ulusal önceliklerle uyumlu olması ve bu hedeflere katkı sunması beklenmektedir (UKKS - II, 2014). UKKS-II çerçevesinde belirlenen stratejik amaçlar, öncelikler ve tedbirler Tablo 1’de verilmiştir.

UKKS-II raporunda özellikle iki stratejik amaç ve bu amaçlar altındaki öncelik ve tedbirler bu incelemenin konusu açısından dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki, raporda birinci stratejik amaç olarak geçen “kırsal ekonominin geliştirilmesi ve istihdam imkanlarının artırılması” stratejisi altında yer alan “tarım ve gıda sektörlerinin rekabet gücünün geliştirilmesi” için alınacak “üretici örgütlerinin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi” tedbiridir.

Tablo 1. Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Çerçevesi

Stratejik amaç 1: Kırsal ekonominin geliştirilmesi ve istihdam imkanlarının artırılması		
Öncelik 1.1 Tarım ve gıda sektörlerinin rekabet gücünün geliştirilmesi		
Tedbir	1.1.1.	Üretici örgütlerinin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesi
Stratejik amaç 2: Kırsal çevrenin iyileştirilmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması		
Stratejik amaç 3: Kırsal yerleşimlerin sosyal ve fiziki altyapısının geliştirilmesi		
Stratejik amaç 4: Kırsal toplumun beşeri sermayesinin geliştirilmesi ve yoksulluğun azaltılması		
Stratejik amaç 5: Yerel kalkınmaya ilişkin kurumsal kapasitenin geliştirilmesi		
Öncelik 5.1. Kamunun hizmet sunum kapasitesinin geliştirilmesi		
Tedbir	5.1.1.	Beldelerin ve köy muhtarlıklarının hizmet sunum kapasitelerinin geliştirilmesi
Tedbir	5.1.2.	İlçe belediyelerinin hizmet sunum kapasitelerinin geliştirilmesi
Tedbir	5.1.3.	Kamusal hizmetlerin sunumunda yenilikçi modellerin geliştirilmesi
Öncelik 5.2. Yerel kalkınmaya yönelik girişimlerin güçlendirilmesi		
Tedbir	5.2.1.	Kamu ve kamu dışı paydaşların ortaklığında yerel kalkınma stratejilerinin geliştirilmesi ve uygulanması
Tedbir	5.2.2.	Yerel kalkınmaya yönelik sivil inisiyatiflerin teknik kapasitesinin geliştirilmesi
Tedbir	5.2.3.	Ulusal kırsal kalkınma işbirliği ağının oluşturulması

Kaynak: Anonim, (2014); Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi 2014-2020, [http://kkp.tarim.gov.tr/sp/UKKS%20\(2014-2020\).pdf](http://kkp.tarim.gov.tr/sp/UKKS%20(2014-2020).pdf).

UKKS-II raporunda çalışmayı yakından ilgilendiren diğer stratejik amaç ise beşinci sıradaki “yerel kalkınmaya ilişkin kurumsal kapasitenin geliştirilmesi” hedefidir. 2007-2014 yıllarını kapsayan ilk UKKS raporunda böyle bir stratejik amaç tanımlanmamışken, ikinci raporda böyle bir yola gidilmesi 2014 yılında uygulamaya geçen ve belediyelerin hizmet alanlarını kırsal alanları da içine alacak şekilde genişleten ve kamu oyununda Bütünşehir Kanunu olarak bilinen düzenleme nedeniyledir.

Bu stratejik amaç altında kamunun hizmet sunum kapasitesinin geliştirilmesi ve yerel kalkınmaya yönelik girişimlerin güçlendirilmesi gibi önlemler yer almaktadır (Tablo 1).

Ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmede standart bazı politika ve stratejileri benimseyen geleneksel yukarıdan aşağıya kalkınma yaklaşımlarının başarısız olmasının ardından yerel kalkınma kavramı öne çıkmaya başlamıştır (Çetin, 2007: 156). Yerel kalkınma, yerel düzeyde ekonomik faaliyetlerin kalkınmanın tüm unsurlarını kapsayacak şekilde geliştirilmesi ve güçlendirilmesidir.

Yerel ekonomik kalkınma politikalarının başlıca amaçları arasında kentsel ve bölgesel düzeyde ekonominin güçlendirilmesi, yeni iş alanlarının yaratılması, işsizliğin ve yoksulluğun azaltılması, yerel politikaların oluşumunda demokratik ve özerk kurumların ve örgütlerin etkinleştirilmesi gibi unsurlar bulunmaktadır (Sakıncı, 2013: 25). Yerel düzeyde ekonomik kalkınma, ortak bir kentsel bölgede ya da yörede bulunan ve ortak yerel kaynaklardan yararlanan yerel topluluklar ve yönetimlerle işletmelerin işbirliği çerçevesinde birlikte faaliyette bulunabilmelerini, bölge içinde kendi konumlarını ve karşılıklı bağımlılıklarını kavrayabilmelerini, verimli ve etkin bir şekilde çalışabilmelerini ve işbirliği yapabilmelerini gerekli kılmaktadır (Zengin vd., 2014: 96). Bu sürecin sağlıklı bir zeminde yürütülebilmesi için yerel kalkınmanın şu ilkelerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir:

- Yerel aktörlerin işbirliği ,
- Yerel girişimcilerin yapabilirlik kapasite ve becerilerinin geliştirilmesi,

- Kamunun öncülük ve rehberlik yapması,
- Kent planlarının yerel kalkınma anlayışına göre ele alınması,
- İşgücünün geliştirilerek kalitesinin artırılması,
- Kentin ekonomik durum analizinin yapılarak faaliyetlerin bu çerçevede yürütülmesi (Zengin vd., 2014: 107).

Yukarıda sayılan ilkelerin ilk sırasında yer alan yerel aktörlerin işbirliği, çalışmanın konusu açısından ayrı bir öneme sahiptir. Yerel kalkınma aktif katılımıcılığı gerekli kılmaktadır. Bu nedenle yerel topluluğun belli başlı paydaşlarının yerel kalkınmadaki rollerinin ve katkılarının artırılması büyük önem taşımaktadır (Sakıncı, 2013: 29). Kırsal alanlar için bu paydaşlardan en başta geleni kooperatiflerdir. Yerel kalkınmanın en önemli unsurlarından birisi olan katılımıcılığın sağlanabilmesi yani kalkınmanın tabandan başlamasında kooperatifler büyük bir rol oynama potansiyeline sahiptir.

Tarımsal üretimi artırmanın, kaliteli ürünler elde etmenin ve bu ürünleri etkin bir şekilde pazarlayarak tarımsal faaliyette bulunanların gelir düzeylerini artırarak kırsal kalkınmanın sağlanmasının en önemli yollarından birisi üreticilerin örgütlenmesinden geçmektedir. Üreticilerin örgütlenmesi hem merkezi hem de yerel düzeyde tarım politikalarının oluşturulması, uygulama koşullarının belirlenmesi ve böylelikle politik mekanizmaları etkileyebilmeleri açısından da büyük önem taşımaktadır (Gülçubuk ve ark., 2010 :9). Kooperatifler kırsal alanlarda yaşayanlara ekonomik özerklik sağladığı gibi yerel yönetimlerin kırsal alanlarda yaşam standartlarının yükseltilmesine yönelik faaliyetlerini daha etkin bir şekilde gerçekleştirmelerine yardımcı olabilmektedir (Hussain, 2014: 191).

2. BÜTÜNŞEHİR YASASI SONRASI KIRSAL ALANLARIN DURUMU

Yerel kalkınma sürecinin en önemli aktörlerinden birisi yerel yönetimlerdir. Belediyeler öncülüğünde yürütülecek bir yerel kalkınma programı için şu temel yaklaşımların öncelikli olması gerekmektedir: İlk olarak kalkınma insan odaklı olmalıdır. Bu anlamda sadece büyümeyi

hedef alan yaklaşımlar doğru değildir.

İkinci olarak; pozitif ayrımcı ilkelerin uygulanması, belediyelerin toplumun farklı dezavantajlı gruplarını gözetmesi gerekmektedir. Üçüncüsü; çok boyutlu olunmalı ve bu boyutlar arasındaki tamamlayıcılık ilişkisi göz önünde bulundurulmalıdır (Zengin vd., 2014: 108).

Kamuoyunda Büyükşehir Kanunu olarak bilinen 6360 sayılı “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un 2014 yılı sonrası uygulamaya girmesi ile birlikte kentsel ve kırsal alan yönetiminde önemli değişiklikler hayata geçmiştir.

Bütünşehir Kanunu ile daha önce kırsal alan statüsünde bulunan binlerce köy yerleşim birimi belediyelere bağlanarak mahalle statüsüne çevrilmiş ve köy muhtarlıkları tüzel kişiliklerini kaybetmiştir. Yasa öncesi 2012 yılında toplam nüfus içindeki payı % 22,7 olan kırsal nüfus, yasanın kırsal alan tanımında getirdiği değişiklik sonrası 2013 yılında % 8,7 olarak istatistiklere yansımıştır.

Bu değişiklik sadece istatistiksel ve yönetsel bir değişiklik olarak kalmamış, kırsal alanları olumlu-olumsuz bir takım sosyo-ekonomik ve mekansal gelişmelere açık hale getirmiştir.

Kanun sonrasında yerel yönetimlerin tarım da dahil olmak üzere birçok alanda bu yerleşim birimlerine hizmet götürme yükümlülüğü ortaya çıkmıştır. Yasanın 7. Maddesinin f bendinde “Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler” ifadesi yer almaktadır (Anonim, 2012). Bu yönüyle Bütünşehir Kanunu mekânsal olarak yeni bir kır-kent ilişkisine de işaret etmektedir.

Bütünşehir Kanununa kadar olan sürecin başının 2005 yılında çıkarılan 5286 sayılı “Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile başladığı söylenebilir. Bu kanun ile Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kaldırılarak köylere yönelik hizmetlerin İl Özel İdareleri tarafından yerine getirilmesi karara bağlanmıştır. Bu süreçte Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne

paralel hizmetler İl Özel İdarelerince benzer şekilde sağlanmıştır.

Ancak 2014 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı kanun ile 30 büyükşehir içerisinde köyler mahalleye dönüştürülerek İl Özel İdarelerinin yetki ve sorumlulukları büyükşehir belediyelerine devredilmiştir (Ayyıldız ve ark., 2016: 953). Söz konusu 30 büyükşehir belediyesinin sınırlarının yaklaşık % 65'inin kırsal nüfusun yoğun olduğu tarım, orman, çayır ve mera alanlarından oluşması yapılan değişikliklerin kırsal alanda sadece idari anlamda değil sosyo-ekonomik ve mekânsal anlamda ciddi sonuçlar doğuracağını göstermektedir (Olgun Susta ve Gülçubuk, 2016: 1061).

Bütünşehir Kanunu'nun kırsal alanlar üzerinde idari anlamdaki en büyük etkisi köy tüzel kişiliklerinin kaldırılmasıdır. Bu düzenlemeyle birlikte köyler idari ve mali özerkliklerini kaybetmiştir.

Köyler mera, yaylak ve kışlaklardan yararlanmaya devam etmekle birlikte kanunla birlikte köylerin tüm taşınmazları belediyelere devredilmiştir. Ancak kanun sonrası 2014 yılında torba yasa ile 4342 sayılı Mera Kanunu'nun meraların tahsis amacının değiştirilmesini düzenleyen 14. Maddesinin birinci fıkrasına “Bakanlar Kurulunca kentsel dönüşüm ve gelişim proje alanı olarak ilan edilen” ibaresini eklenmesi akıllarda soru işareti yaratmıştır.

Kanunda köylerde vergi, harç, katılım payı ile içme ve kullanma suyu ücretlerinin 5 yıl süreyle alınmayacağı belirtilmektedir. Ancak 5 yılın ardından nasıl bir düzenlemeye gidileceği belirsizliğini korumaktadır. Ayrıca belediye olmanın getirmiş olduğu kurallar gereği bugün için aile işletmesi şeklinde yapılan hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülmesi imkânsız hale gelebilecektir.

Köylerin tüzel kişiliğe sahip olduğu dönemde çok hızlı alınabilen kararlar, kanun sonrası köy halkını da mağdur edebilecek şekilde uzayabilmektedir.

Örneğin köyde su borularında meydana gelen herhangi bir sorun daha önce muhtarın çoğunlukla köy içinden bu işi yapan veya yapanlarla kısa bir zaman içinde çözüm bulabildiği bir sıkıntıyken, düzenleme sonrası muhtarların böyle bir soruna doğrudan müdahale etme imkânları

kalmamış, sorunun belediyeye bildirilmesi ve müdahalenin oradan beklenmesi zorunluluğu doğmuştur.

Bu ise uzun zaman alabilmektedir. Tüm bu sayılanlar Bütünşehir Kanunu sonrası kırsal alanlarda yaşanan veya yaşanabilecek sorunlara ilişkin satır başlarıdır. Ancak kanunun yerel yönetimler tarafından fırsata çevrilmesi de mümkündür.

Kırsal alanlarda özellikle tarımsal kalkınmada yerel yönetimler önemli işlevler üstlenebilirler. Bunun için iyi bir organizasyon ve iyi bir model oluşturmak önem taşımaktadır.

Bu anlamda Bütünşehir Kanunu sonrası İzmir Büyükşehir Belediyesi böyle bir organizasyona ve modele örnek teşkil edebilecek yerel yönetimler arasında gösterilebilir.

Bunun başlıca sebebi İzmir Büyükşehir Belediyesi'nde kırsal alana ve tarıma yönelik hizmet ve yatırım konusundaki çalışmaların Bütünşehir Kanunu ile bir anlamda zorunluluktan değil yaklaşık 10 yıl önce ihtiyaçtan başlamış olmasıdır.

3. İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ'NİN TARIMA VE KIRSAL KALKINMAYA YÖNELİK FAALİYETLERİ

İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBB)'nin tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetleri 2004 yılında uygulamaya giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile başlamıştır. Bu kanunun geçici 2. Maddesinde nüfusu 2 milyonun üzerinde olan büyükşehirlerde yarıçapı elli kilometre olan dairenin sınırının büyükşehir belediyesinin sınırını oluşturacağı ifadesi yer almaktadır (Anonim, 2004; 8914-1). Bu kanun ile birlikte İBB 21 ilçe ve 166 köyü kapsar hale gelmiştir. Bu gelişme üzerine İBB, Türkiye'de ilk kez Tarım, Park ve Bahçeler Daire Başkanlığı'nı kurmuştur. Daha sonra Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı adını alan bu örgüt belediyelerin alışılmış rekreasyona yönelik park ve bahçe hizmetlerinin ötesinde işlevleri yerine getirmeye başlamıştır (Tekeli, 2017: 160). 2014 yılında uygulamaya giren Bütünşehir Kanunu ile birlikte belediye sınırlarının mülki idare sınırlarıyla birleştirilmesinin ardından 9 ilçenin katılmasıyla birlikte mahalleye dönüştürülerek hizmet sınırları içerisine

giren köylerin sayısı 590'a çıkmıştır (Çiftçi ve Tomar, 2013: 415).

Günümüzde İBB tarıma ve kırsal kalkınmaya yönelik faaliyetlerini Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı altında yürütmektedir. Bu daire başkanlığına bağlı olarak Kırsal Kalkınma Şube Müdürlüğü ve Tarımsal Projeler Şube Müdürlüğü olmak üzere iki ayrı birim bulunmaktadır. İBB çıkarmış olduğu “Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı’nın Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ile hem daire başkanlığının hem de şube müdürlükleri ve şefliklerinin görev, yetki ve sorumluluklarını tanımlamıştır.

Bu çerçevede bitkisel ve hayvansal üretimi, su ürünleri yetiştiriciliğini, doğal kaynakların yönetimini, yayım faaliyetlerini, tarımsal mekanizasyonu, agro-turizmi, sürdürülebilir tarımı, üretici örgütleri ve diğer kurum-kuruluşlarla işbirliklerini içeren çok geniş kapsamlı tanımlamalar yapılmıştır (Anonim, 2016a: 2-5).

Sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak çevrenin, tarım alanlarının ve su havzalarının korunmasını sağlamak, tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunacağı proje ve programlar hazırlamak, daire başkanlığına bağlı her iki şube müdürlüğünün de görev, yetki ve sorumlulukları arasında bulunmaktadır.

Bunun dışında meslek ve beceri kazandırma kursları düzenleme, tarımsal üretimden kaynaklanan atıkların geri dönüşümü, tarımsal üretim konusunda danışmanlık faaliyetleri, arıcılığın geliştirilmesi ve tarımı ilgilendiren kurum-kuruluş ve üretici örgütleriyle işbirliği faaliyetleri Kırsal Kalkınma Şube Müdürlüğü’nün sorumlulukları altında bulunmaktadır.

Tarımsal Projeler Şube Müdürlüğü ise yenilenebilir enerjinin tarımda kullanımı, toprak ve yaprak analizleri için laboratuvar kurulması ve bu laboratuvarlarda İBB sınırları içinde bulunan çiftçilerin toprak ve yaprak analizlerinin yapılması ve teknik destek verilmesi gibi hizmetleri yerine getirmekle sorumlu tutulmuştur (Anonim, 2016a: 7-8).

İBB’nin Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı tarafından son üç

yılda tarıma ve kırsal kalkınmaya yönelik olarak yapılan harcamalar Tablo 2’de verilmiştir. Buna göre yıllar arasında cari olarak harcamalarda büyük artışlar olduğu görülmektedir.

2016 yılı için yapılan harcama yaklaşık 21 milyon TL’dir. 2014 yılında yapılan 1.744.790 TL’nin % 92’si Tarımsal Projeler Şube Müdürlüğü tarafından kullanılmıştır. 2015 ve 2016 yıllarında ise harcamalar üç başlık altında toplanmış ve harcamaların 2015 yılında % 77’si, 2016 yılında ise % 63’ü “Kırsal Kesimde Gelir Getirici Faaliyetlerin Desteklenmesi” kalemine ayrılmıştır (Tablo 2).

İki şube müdürlüğü tarafından tarım ve kırsal kalkınmayı

Tablo 2. İBB’nin Tarım ve Kırsal Kalkınmaya Yönelik Yapılan Harcamaları (TL)

Yıllar	Kırsal Kalkınma Şb. Müd.	Tarımsal Proj. Şub. Müd.		Toplam
2014	135.007	1.609.783		1.744.790
	Tarımsal Projeler Ve Laboratuvar Hizmetlerinin Geliştirilmesi	Kırsal Kesimde Gelir Getirici Faaliyetlerin Desteklenmesi	Tarımsal Hizmetlerin Geliştirilmesi	
2015	1.687.893	9.902.193	1.255.335	12.845.421
2016	6.352.815	13.103.173	1.444.634	20.900.622

Kaynak: İBB, Faaliyet Raporları-Çeşitli Yıllar

desteklemek amacıyla gerçekleştirilen faaliyetler maddeler halinde şöyle sıralanabilir (Tekeli, 2017: 161-167; Anonim, 2015; Anonim, 2017a):

- Organik tarımın geliştirilmesine yönelik faaliyetler; eğitim ve destek hizmetleri şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Eğitim hizmetleri kapsamında Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi ile işbirliği yapılarak üreticilere organik tarım eğitimleri verilmektedir. Daha sonraki yıllarda İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)’nın desteği de alınarak üreticilerin organik tarıma geçişi için destekler verilmiştir.

- Eko-pazarlar kurulması; Organik tarım yapan üreticilerin pazarlama olanaklarının genişletilmesi amacıyla Bostanlı ve Balçova’da iki eko-pazar kurulmuştur.

- Arazi yollarına yönelik altyapı çalışmaları; köy ve tarla-bahçe yollarının asfaltlanmasına yönelik uygulamalar kapsamında 2005-2015 yılları arasında 400 km'si arazi yolları olmak üzere 4400 km yol asfaltlanmıştır.

- Toprak ve yaprak analizleri; 2012 yılında kurulan Toprak ve Yaprak Analiz Laboratuvarı'nda toprak ve yaprak analizleri yapılarak üreticilere gübreleme programı hazırlanmasında teknik destek verilmektedir.

- Meyve fidanı dağıtımı; “Kırsal Kesimde Gelir Getirici Faaliyetlerin Desteklenmesi Projesi” kapsamında üreticilere 2015 yılında iki seferde toplam 1.100.000 badem, ceviz, incir, zeytin ve kestane gibi meyve fidanları dağıtılmıştır.

- Küçükbaş hayvan yetiştiriciliğini destekleme; “Kırsal Kesimde Gelir Getirici Faaliyetlerin Desteklenmesi Projesi” kapsamında 2015 yılından itibaren 1365 üreticiye koyun, koç ve keçiden oluşan toplam 5281 tane küçükbaş hayvan dağıtımı yapılmıştır.

- Arıcılık faaliyetlerini destekleme; “Kırsal Kesimde Gelir Getirici Faaliyetlerin Desteklenmesi Projesi” kapsamında 2015 yılında ilk etapta 53 üreticiye ilk olarak arıcılık eğitimleri verilmiş, eğitimlerini tamamlayanlara arılı-arısız 179 kovan ve arıcılık malzemeleri dağıtılmıştır. 2016 yılında ise 103 üreticiye 378 arılı, 178 arısız olmak üzere 556 kovan ve malzeme ile toplamda 2500 ana arı verilmiştir.

Bu destek ve hizmetler dışında İBB tarafından tarıma ve kırsal kalkınmaya yönelik çalışmaların başında gelen ve bu çalışmanın konusunu oluşturan kooperatiflerle yapılan işbirlikleri ve işbirlikleri neticesinde hayata geçirilen uygulamalar çalışmanın bundan sonraki bölümünde ele alınmıştır.

4. İZMİR'DE YEREL YÖNETİM-KOOPERATİF İŞBİLİĞİ ÖRNEKLERİ

İzmir Büyükşehir Belediyesi yerelde uyguladığı tarıma ve kırsal kalkınmaya yönelik destekleri faydalanıcılara yani üreticilere temelde iki şekilde ulaştırmaktadır. Bunlardan birisi daha önceki bölümde

özetlenmeye çalışılan özellikle küçük çiftçilere doğrudan sağladığı gelir getirici ve eğitime yönelik desteklerdir. Diğeri ise kooperatifler gibi üretici örgütleri aracılığıyla sağlamış olduğu desteklerdir. Bunlar içerisinde Tire Süt Kooperatifi, Bayındır Çiçek Üreticileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, Ödemiş Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Kiraz İğdeli ve Çevre Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ile gerçekleştirdiği işbirlikleri öne çıkmaktadır.

4.1. Tire Süt Kooperatifi ile yürütülen çalışmalar

Tire Süt Kooperatifi 1967 yılında ortaklarının her türlü bitkisel ve hayvansal üretimini geliştirmek ve ihtiyaçları ile ilgili temin, tedarik, işletme, pazarlama, değerlendirme gibi işlevleri yerine getirme amacıyla kurulan bir kooperatiftir. 2002 yılında 550 olan kooperatif üyesi sayısı 2014 yılı itibariyle 2054'e ulaşmıştır. Ayrıca 2002 yılında günlük 35 ton süt işlenirken, 2015 yılında 180 ton süt işlenmeye başlanmıştır (Eskiyörük, 2014).

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin kooperatiflerle yapmış olduğu işbirlikleri içerisindeki ilk uygulama 2005 yılında Tire Süt Kooperatifi ile başlattığı "Okul Sütü Projesi" olmuştur.

Proje kapsamında İBB, ilkokul öğrencilerinin süt içmesini sağlayacak bir süt dağıtım projesi geliştirerek, bir yandan sağlıklı nesil yetiştirme amacına katkı sağlarken bu sütü Tire Süt Kooperatifi'nden temin etme yoluna giderek İzmir'de özellikle küçük ölçekli hayvancılık işletmelerinin pazar sorununun çözümüne katkı sağlamıştır (Tekeli, 2017: 162). 2012 yılında "Okul Sütü Projesi" Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tüm Türkiye'de uygulanan bir projeye dönüştürülmüştür.

İzmir'de yerel yönetim-kooperatif işbirliği ile başlayan bir projenin tüm ülkeye yayılması önemli bir gelişme olarak görülmektedir. Bu projenin ülke geneline yayılması üzerine İBB ve Tire Süt Kooperatifi "Süt Kuzusu Projesi" adı altında yeni bir işbirliğine geçiş yapmıştır. Proje kapsamında 0-5 yaş arası çocuğu bulunan gelir düzeyi düşük ailelere iki haftada bir 4 litre süt dağıtımına başlanmıştır.

Projenin başında 45 bin olan aile sayısı 2017 yılı itibariyle 111 bin

aileye ve 124 bin çocuğa ulaşmıştır (Anonim, 2017b). Bu proje sayesinde Tire Süt Kooperatifi günlük olarak ürettiği 180 ton sütün yaklaşık % 18’ini İBB’ye satmaktadır.

Hem “Okul Sütü Projesi” hem de “Süt Kuzusu Projesi” Tire Süt Kooperatifinin gelişmesinde, süt üretiminin hem kalite hem de miktar olarak artırılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Ayrıca “Okul Sütü Projesi”nin ülke genelinde uygulanmaya başlaması kooperatifin bilinirliğini artırarak, markalaşma sürecine katkı sağlamıştır. İBB ile yapılan işbirliği sayesinde üreticilerden toplanan süt miktarının artmasına paralel bir şekilde kooperatif 2010 yılında kendi bünyesinde süt işleme tesisini kurarak yoğurt, peynir, tereyağı gibi ürünleri de üretmeye başlamıştır. Kooperatif 2011 yılında ise piyasada hayvan fiyatlarındaki düşüşün kooperatif üyelerinin mağduriyetine yol açmaması adına İzmir Kalkınma Ajansı destekli bir proje ile et işleme tesisini kurmuştur (Kuş, 2015: 28).

Kooperatif tarafından üretilen ürünler kendi satış noktaları dışında, zincir marketlerde, şarküterilerde ve bayilerde satışa sunulmaktadır.

İBB ile gerçekleştirilen işbirliğinin Tire Süt Kooperatifi için bir çarpan etkisi yaptığı söylenebilir. Bu işbirliği neticesinde yatırımlarını ve hizmetlerini genişletme imkânı bulmuş ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından da ödüllendirilen model bir üretici örgütü konumuna ulaşmıştır.

4.2. Bayındır Çiçek Üreticileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ile yürütülen çalışmalar

Bayındır Çiçek Üreticileri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (BAYÇİKOOP) 2000 yılında kurulmuştur. Kooperatife kayıtlı yaklaşık 400 üretici bulunmaktadır. 600.000 m² kapalı alan ve 3.500.000 m² açık alanda üretim yapılmaktadır. Kooperatif üyelerince mevsimlik çiçek, yer örtücü bitkiler ile ağaç ve çalı formunda süs bitkileri üretilmektedir.

İBB ile BAYÇİKOOP arasındaki işbirliği 2007 yılında başlamıştır. İşbirliği kapsamında sözleşmeli üretim modeli ile üretilen süs bitkileri İBB tarafından satın alınmaktadır.

2017 yılı için 4 milyon adedi mevsimlik olmak üzere çalı, yer örütücü ve ağaçtan oluşan 5 milyon 241 bin adet bitki alımını kapsayan sözleşme imzalanmıştır. Sözleşmenin ekonomik olarak değeri ise 11.300.000 TL’dir. Bu anlaşmayla birlikte 2007 yılından itibaren yapılan sözleşme bedeli toplamda 50 milyon TL’ye ulaşmıştır.

BAYÇİKOOP ürünlerini İBB dışındaki il ve ilçe belediyelerine de pazarlamaktadır. İBB ile yapılan işbirliği sonrası mali yapısını güçlendiren kooperatif kendi ar-ge serasını kurarak ihracat pazarlarına açılma aşamasına gelmiştir (Anonim, 2017c). Tire Süt Kooperatifi gibi BAYÇİKOOP içinde İBB ile yapılan işbirliği kooperatif için kendi ayakları üzerinde durabilecek bir konuma gelmesinde önemli bir rol üstlenmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin Bayındır’da Tarım İhtisas Alanı kurma çalışmaları da devam etmektedir. Bu amaçla İBB 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı’nda Bayındır ilçesi Arıkbaşı köyünde (mahallesinde) 56 hektarlık bir alanı Bölgesel Tarım İhtisas Alanı olarak belirlemiştir. Bahçe ve süs bitkileri yetiştiriciliği ve seracılık için gerekli her türlü olanağın sunulacağı Tarım İhtisas Alanı’nda, içinde araştırma-geliştirme laboratuvarının da bulunacağı bir ar-ge biriminin kurulması da planlanmaktadır.

Ayrıca yine Bayındır ilçesinde Organize Çiçekçilik Bölgesi çalışmaları da devam etmektedir. Bayındır’da süs bitkileri üretimine yönelik devam eden tarımsal faaliyetlerin tanıtımına imkan sağlamak, yeni pazarlar oluşturmak, çiçekçilik üretimini artırmak ve altyapı açısından ortak çözüm sağlamak amacıyla Organize Çiçekçilik Bölgesi kurulması kararı alınmıştır (İBB, 2012: 115).

4.3. Ödemiş Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ile yürütülen çalışmalar

Bademli Kooperatifi 1968 yılında kurulmuştur. Kooperatif fidancılık ve süs bitkileri yanında zeytinyağı ve süt ürünleri alanında da faaliyet göstermektedir.

Bademli Fidancılık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ile İBB

arasında ilk olarak 2007 yılında yapılan anlaşma ile 146.300 TL bedelle 3.240 adet ağaç-ağaççık grubu, 111.700 bedelle 25.200 adet çalı grubu bitki alınarak işbirliğine başlanmıştır. 2009 yılında ise 1.255.000 TL'lik alım yapılması sözleşmeye bağlanmıştır.

Daha sonraki yıllarda ise yoğurt, ayran ve zeytinyağı gibi ürünlerin alımına da başlanmıştır. 2017 yılına gelindiğinde süs bitkileri yanında İBB tarafından fidan, yoğurt, ayran ve zeytinyağı alımını kapsayan 12.870.000 TL'li alım sözleşmesi yapılmıştır.

Bu bedelin 6.000.000 TL'sini “Kırsal Kesimde Gelir Getirici Faaliyetlerin Desteklenmesi Projesi” kapsamında İBB tarafından İzmir'deki üreticilere dağıtılan meyve fidanlarının alımı oluşturmaktadır. Zeytinyağı, yoğurt ve ayran ise İBB bünyesindeki Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı tarafından alınarak aşevlerinde kullanılmaktadır. Aynı kapsamda İBB Park ve Bahçeler Dairesi başkanlığı tarafından 4.600.000 TL'lik ağaç ve çalı bitkisi alımı yapılacaktır (Anonim, 2017d).

4.4. Kiraz İğdeli ve Çevre Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ile yürütülen çalışmalar

Kooperatif çalışma bölgesi olan 21 köyden süt toplamaktadır. Günlük toplanan 45 ton sütün 26 tonu soğuk süt olarak satılmakta, kalan 19 tonu ise kaşar peyniri, beyaz peynir ve tulum peyniri yapılmaktadır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi ile Kiraz İğdeli ve Çevre Köyleri Tarımsal Kalkınma Kooperatifi arasındaki işbirliği 2009 yılında henüz Kiraz ilçesinin İBB'nin sorumluluk sınırları içinde bulunmadığı dönemde başlamıştır. İşbirliği kapsamında kooperatifin ekonomik kalkınmasına destek olmak amacıyla peynir alımı yapmaya başlamıştır.

4.5. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin diğer kooperatifler ile yürüttüğü çalışmalar

2007 yılından itibaren Mordoğan Çok Amaçlı Üretim Pazarlama ve İşletme Kooperatifinden nergis soğanı ve el yapımı saksı ile saksıda çiçekli nergis alımı yapılarak toplamda 81.000 TL'lik bir destek sağlanmıştır. 2010 yılında Seferihisar'daki narenciye birliğinden 110 ton mandalina alınarak okullarda dağıtılmıştır. Urla Bademler Köyü Tarımsal

Kalkınma Kooperatifi ile Ekolojik Köy kurulmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır.

İBB, Urla Belediyesi ve Kuşçular Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ortaklığında İzmir Kalkınma Ajansı'nın desteğiyle kooperatif bünyesinde 200 ton kapasiteli çok amaçlı soğuk hava deposu tesisi kurulmuştur. Projenin % 10'luk eş-finance dilimini oluşturan 37.163,57 TL İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından karşılanmıştır. Proje başta kesme çiçekçilik olmak üzere tarımsal faaliyetlere katma değer katılması adına önem taşımaktadır. Proje sayesinde kooperatif ortakları için ortak teknoloji kullanımı, gıda güvenliği, iyi tarım uygulamaları konularında hizmetler sağlanmaktadır (Anonim, 2016b).

İZKA tarafından desteklenen projeler kapsamında İBB'nin eş-finance, eğitim, görünürlük ve yaygınlaştırma desteği verdiği diğer kooperatifler ve proje konular ise şöyledir:

• Kınık İlçesi Tarımsal Kalkınma Kooperatifi – Süt Soğuk Zincinin Mobilize Edilmesi Projesi – 49.925,00 TL,

• Seferihisar İlçesi Hıdırlık Tarımsal Kalkınma Kooperatifi – Seferihisar Yerel Üzümün, Pekmez Üretimi ile Katma Değerinin Artırılması, Satış Pazarlama Olanaklarının Geliştirilmesi Projesi – 53.130,69 TL,

• Bademler Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi – Yarımada Çiçek Açıyor Projesi – 42.417, 84 TL.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarım ve kırsal kalkınmaya yönelik kooperatifleri odağına alan modeli sayesinde son on yılda İzmir ilindeki tarımsal kooperatiflerin üye sayısında % 161, kooperatiflerde çalışan sayısı % 616, kooperatiflerin cirolarında ise % 658 artış meydana gelmiştir (Anonim, 2017e).

5. MEVCUT MODEL VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde İzmir Büyükşehir Belediyesi ve işbirliği yaptığı kooperatifler tarafından “İzmir Modeli” olarak sunulan ve yukarıdaki bölümde aktarılan çalışmalar bir şekil yardımıyla şematize

edilmeye çalışılarak, mevcut modelin daha sürdürülebilir bir yapıya ve daha yaygın bir etkiye kavuşabilmesi adına öneriler getirilmeye çalışılmıştır (Şekil 2).

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin tarıma ve kırsal kalkınmaya yönelik desteklerini ve yatırımlarını temelde ikiye ayırmak mümkündür. Bunlardan birisi çiftçilere, üreticilere doğrudan yapmış olduğu desteklerdir. Bu destekler düşük gelirli üreticilerin gelirlerini artırmalarına katkıda bulunmak amacıyla yapılan küçükbaş hayvan dağıtımı, fide-fidan desteği, arıcılık faaliyetleri için yapılan destekler, organik tarıma yönelik sertifikasyon destekleri, toprak ve yaprak analizleri ile eğitim faaliyetleri şeklinde özetlenebilir.

Yerel yönetimin uyguladığı ve daha fazla üzerinde durarak yaygınlaştırmayı hedeflediği diğer yol ise kooperatifler ve üretici örgütleri aracılığıyla gerçekleştirdiği destek ve hizmetlerdir.

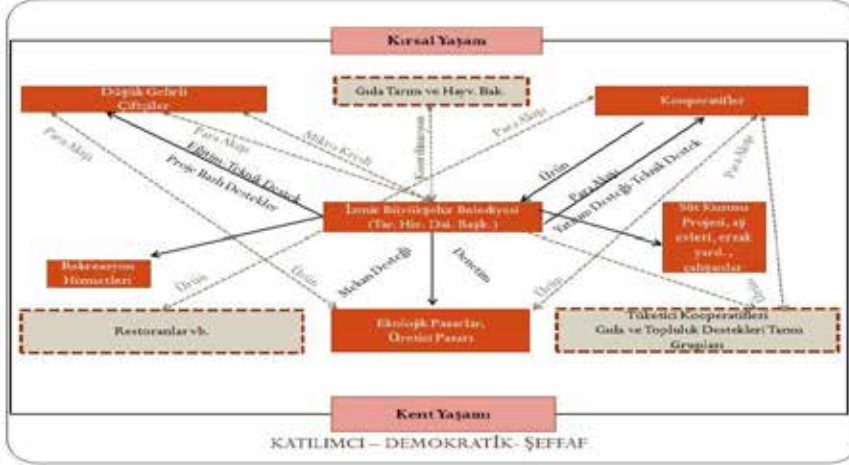
Bu kapsamda İzmir Büyükşehir Belediyesi bir taraftan kooperatiflerden aldığı ürünlere pazar yaratmakta diğer taraftan ise altyapılarını iyileştirmeye yönelik bir takım desteklerde ve hizmetlerde bulunmaktadır.

Örneğin Tire Süt Kooperatifinden alınan süt “süt kuzusu projesi” kapsamında çocuklara dağıtılırken, fidancılık kooperatifinden alınan meyve fidanları doğrudan geliri düşük üreticilere dağıtılmakta veya çiçekçilik kooperatifinden alınan süs bitkileriyle birlikte şehre yönelik rekreasyon hizmetlerinde kullanılmaktadır.

Yine diğer kooperatiflerden alınan yoğurt, ayran, peynir, zeytinyağı gibi ürünler aşevlerinde veya belediye çalışanlarına yapılan erzak dağıtımında değerlendirilmektedir.

Ürün alımlarının dışında belediye kooperatiflere soğuk hava deposu, laboratuvar kuruluşu ve tesislerin modernizasyonu gibi konularda da yatırım desteğinde bulunmaktadır. Ayrıca Tarım Dairesi bünyesinde çalıştırdığı ziraat mühendisleri ve üniversiteler aracılığıyla danışmanlık hizmetleri de verilmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Kırsal Kalkınmaya Yönelik Modeli ve Öneriler*

* Şekilde kesikli çizgiyle verilen kutular ve oklar önerileri ifade etmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi iki organik pazar ve bir üretici pazarına mekan sağlamakta ve bu pazarların denetimini yapmaktadır. Organik pazarlar hem üreticilerden hem de tüketicilerden yeterli ilgiyi görememektedir. Bunun en önemli nedenleri arasında organik ürün fiyatlarının yüksekliği nedeniyle tüketicilerin pazara ilgi göstermemesi sonucu üreticilerin de pazardan uzak kalması yer almaktadır (Azak ve Miran, 2015: 9). Üretici pazarı ise ayda bir açılmaktadır ve bu pazara kooperatifler ürünlerini getirmektedir. Kooperatiflerin ürünlerini uygun fiyatlarla doğrudan tüketicilere ulaştırabilme imkanı buldukları bu pazara ise ilgi yoğun olmaktadır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından tarıma destek ve kırsal kalkınma amacıyla gerçekleştirilen çalışmaların daha yaygın ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması için yapılabilecek bir takım çalışmalar ise şöyle özetlenmiştir:

- İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından üreticilere doğrudan verilen desteklerin kooperatifleşmeyle bir bağ kurularak üreticiler arasında örgütlenme teşvik edilebilir. Bunun dışında üreticilere doğrudan verilen desteklerin hem daha sağlıklı izlenebilmesi hem de finansman

açısından daha az yük getirerek daha geniş kitlelere ulaşabilmesi adına mikro kredi uygulamaları uygulamaya geçirilebilir.

- Yerel kalkınmanın önemli bir boyutunu yerel ekonominin canlandırılması oluşturmaktadır. Bunun bir yanını yerel ekonomiye dışarıdan kaynak aktarımı, diğer yanını ise yerel kaynakların mümkün olduğunca yerelde korunması oluşturmaktadır.

Dolayısıyla üreticiler tarafından yerelde üretilen ürünlerin yine yerelde en kısa yoldan tüketicilere ulaştırılması üzerine de düşünülmesi gerekmektedir. Kısacası üretici boyutunda gündeme gelen kooperatifleşme ve örgütlenme kültürünün kentlerdeki tüketiciler içinde geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu noktada da tüketici kooperatifleri, gıda ve topluluk destekli tarım grupları veya kentlerde bulunan restoran, lokanta ve kafelerde yerel ürünlerin kullanılması gibi alternatifler akla gelmektedir. Belediye bu konularda özendirici ve teşvik edici bir takım çalışmalar yapabilir.

- Konunun bir başka boyutunu da güvenilir ve sağlıklı ürünlerin üretimi oluşturmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlerin tarıma ve kırsal kalkınmaya verdikleri desteklerde tarımsal üretimin doğa ve insan sağlığına dost sürdürülebilir yöntemlerle yapılmasını teşvik etmesi gerekmektedir. İzmir özelinde verilen desteklerde bu konu öne çıkarılabilir.

- Bütünşehir Yasası sonrasında yerel yönetimlerin merkezi yönetimin de sorumluluk alanına giren konularda hizmet verme olanağı doğmuştur. Bu alanlardan birisi de tarım sektörüdür. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından yürütülen birçok çalışma ve verilen hizmet yerel yönetimler tarafından da gerçekleştirilebileceği için alanda karşılaşılacak uyumsuzluk ve çatışmaların önüne geçebilmek adına merkezi teşkilat ile yerel yönetimler arasında bir koordinasyonunun kurulması önem taşımaktadır.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Kentlerin gelişiminde sosyal sermaye kavramı önem taşımaktadır. Sosyal sermaye; “insanların ortak amaçları için, bireyler, gruplar ya da organizasyonlar halinde bir arada çalışma yeteneği” olarak

tanımlanmaktadır (Kaya, 2007: 128). Bir başka tanıma göre ise sosyal sermaye “toplumu oluşturan fertler, sivil toplum örgütleri ve kamu kurumları arasındaki koordinasyon faaliyetlerini kolaylaştırarak toplumun üretkenliğini artıran güven, norm ve iletişim ağı özellikleri”dir (Karagül ve Masca, 2005: 39). Sosyal sermaye için yapılan bu tanımlamalardan yola çıkarak kooperatiflerin ve diğer üretici örgütlerinin kentlerin sosyal sermayesinin önemli bir bileşeni olduğu söylenebilir.

İzmir ili örneği kooperatifler ile yerel yönetimler arasında yapılacak işbirliğini yerel kalkınmaya önemli katkılar sunabileceğini göstermektedir. Yerelin dinamikleri ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye hatta yöreden yöreye farklılıklar gösterebilmektedir. Bu farklılıkları da göz önünde bulundurarak kalkınma kavramının katılımcılık, şeffaflık, adalet gibi temel ilkeleri ihmal edmeden oluşturulacak modellerle yerel kalkınma adına önemli ilerlemeler kaydedilebilir.

Bütünşehir Kanunu sonrası belediyelerin hizmet götürmekle yükümlü hale geldikleri kırsal alanlarda en önemli ekonomik faaliyet olan tarımsal faaliyetlere yönelik destek ve hizmetlerin en etkin şekilde verilmesi önem taşımaktadır. Kırsal alanlarda yerel yönetimler ile kooperatifler arasında yapılacak işbirliği sayesinde mevcut kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, yeni iş ve gelir imkanlarının yaratılarak ekonominin canlandırılması mümkün olacak ve katılımcı, demokratik, şeffaf bir kır-kent ilişkisi kurulabilecektir.

KAYNAKÇA

Anonim (2004), “Büyükşehir Belediyesi Kanunu, Kanun no: 5216, sayı:25531, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>. (10.09.2017).

Anonim (2012), “On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”, Kanun no: 6360, Resmin Gazete, sayı: 28489.

Anonim (2014), Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi 2014-2020,

[http://kkp.tarim.gov.tr/sp/UKKS%20\(2014-2020\).pdf](http://kkp.tarim.gov.tr/sp/UKKS%20(2014-2020).pdf). (10.09.2017).

Anonim (2015), İzmir Büyükşehir Belediyesi, <https://www.izmir.bel.tr/HaberDetay/14836/tr>. (18.09.2017).

Anonim (2016a), “İzmir Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Dairesi Başkanlığının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”, https://www.izmir.bel.tr/YuklenenDosyalar/Dokumanlar/12.1.2016%2015_46_09_tar%C4%B1msal%20hizmetler%20db.pdf. (14.09.2017).

Anonim (2016b), S.S. Kuşçular Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Çok Amaçlı Soğuk Hava Deposu Projesi, İzmir Kalkınma Ajansı Yarımada Sürdürülebilir Kalkınma Mali Destek Programı, <http://kuscularkalkoop.com/s-s-kuscular-koyu-tarimsal-kalkinma-kooperatifi-cok-amacli-soguk-hava-deposu>. (29.09.2017)

Anonim (2017a), İzmir Büyükşehir Belediyesi, <http://mobil.izmir.bel.tr/HaberListele/HaberDetay/22281>. (22.09.2017).

Anonim (2017b), İzmir Büyükşehir Belediyesi, <https://www.izmir.bel.tr/Projeler/2/64/ara/tr>. (26.09.2017) .

Anonim (2017c), İzmir Büyükşehir Belediyesi, <https://www.izmir.bel.tr/HaberDetay/26580/tr>. (26.09.2017).

Anonim (2017d), İzmir Büyükşehir Belediyesi, <https://www.izmir.bel.tr/HaberDetay/22419/tr>. (27.09.2017).

Anonim (2017e), İzmir Büyükşehir Belediyesi, <https://www.izmir.bel.tr/HaberDetay/27669/tr>. (29.09.2017).

Ayyıldız, M., Çiçek, A., Gürel, E., Erdal, E., (2016), “Büyükşehir Yasasının Tarımsal Altyapıya Olası Etkileri, XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Biridiler Kitabı, C.2, s. 951-954, Isparta.

Azak, Şule; Miran, Bülent, Bülent (2015), “Türk Tüketicilerin Organik Pazara ve Organik Ürünlere Yönelik Davranışlarının Analizi: İzmir Örneği”, Ekolojik Tarım Organizasyonu, <https://drive.google.com/file/d/0Bx5-1ZxK2vFKN3B5Nk9qOUJxc0k/view>. (22.10.2017).

Bakırcı, Muzaffer (2007), Türkiye’de Kırsal Kalkınma: Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar, Nobel Yayınları, İstanbul.

Çetin, Murat (2007), “Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı ve Uluslararası Organizasyonlar”, Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, C: 14, S: 1, s. 153-170, Manisa.

Çiftçi, Ferdan; Tomar, Ahmet (2013), “Büyükşehir Yasasının İzmir Kırsalı Üzerine Olası Etkileri”, TMMOB İzmir 2. Kent Sempozyumu, s. 409-417, <http://www.tmmobizmir.org/wp-content/uploads/2014/06/37.pdf>. (11.09.2017).

Eskiyörük, Mahmut (2014), Üretici Açısından Dünyada ve AB’de Süt Politikasındaki Son Gelişmeler ve Türkiye Süt Sektörüne Etkileri Paneli, Ege Bölgesi Sanayi Odası, http://www.ebso.org.tr/ebsomedia/documents/mahmut-eskiyoruk_15050653.pdf. (26.09.2017).

Gülçubuk, B., Yıldırak, N., Kızılaslan, N., Özer, D., Kan, M., Kepoğlu, A., (2010), “Kırsal Kalkınma Yaklaşımlar ve Politika Değişimleri”, Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, Bildiriler Kitabı 1-2, s. 1-9, Ankara.

Hussain, Muhammad Shehu (2014), “The Role of Cooperative Organizations in Rural Community Development in Nigeria: Prospects and Challenges”, Academic Research International, Vol. (5)3, s. 189-197.

İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBB) (2012), 1/25000 Ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu, İzmir Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı Nazım Plan Şube Müdürlüğü, http://izmimod.org.tr/docs/RAPOR_IBSBCDP.pdf. (27.09.2017).

İzmir Büyükşehir Belediyesi (2013-2014-2015), Faaliyet Raporları, <https://www.izmir.bel.tr/Dokumanlar/686/tr>, 20.09.2017)

Karagül, M., Masca, M., (2005), “Sosyal Sermaye Üzerine Bir İnceleme”, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Bahar Sayısı, s.37-52. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esad/article/>

view/1068000033/1068000168. (01.10.2017).

Kaya, Erol (2007), Kent Yönetiminde Yeni Yaklaşım Yerel Kalkınma Yönetimi, Okutan Yayıncılık, İstanbul.

Kuş, Dilek (2015), “Tire Süt Kooperatifi-Vaka Analizi”, Kalkınma Atölyesi, Ankara. http://www.kalkinmaatolyesi.org/v2/wpcontent/uploads/2015/12/sutle_gelen_emegin_dayanismasi.pdf. (24.09.2017).

Olgun Susta, Gülce; Gülçubuk, Bülent (2016), “Kırsalın Dönüşümünde Fırsat ve Tehditleriyle Yeni Büyükşehir Yasası’nın Analizi”, XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Biridiler Kitabı, C.2, s. 1059-1068, Isparta.

Sakıncı, Süreyya (2013), “Yerel Kalkınma Politikalarında Yerellik ve Katılımcılık”, Yerel ve Bölgesel Kalkınma: Küresel ve Yerel Bakış Açıları, Ed. Buğra Özer ve Güven Şeker, Celal Bayar Üniversitesi Matbaası, Manisa, s. 25-36.

Saner, G., Uçar, K., Ağır, H., B., (2012), “Kırsal Kalkınmada Kooperatifçiliğin Rolü “İzmir-Seferihisar Gödence Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Örneği”, 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, Bildiriler Kitabı, s.1054-1059, Konya.

Soykan, F., Karadağ, A., (2004), Kırsal Kalkınma Açısından Kınık’ta Coğrafi Çevre Değerlendirmeleri, Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Kesin Raporu, s.106, İzmir.

Tekeli, İlhan (2017), “İzmir İli/Kenti İçin Bir Tarımsal Gelişme ve Yerleşme Stratejisi”, İzmir Büyükşehir Belediyesi Akdeniz Akademisi, s.216, İzmir.

Zengin, E., Başkurt, M., Es, M., (2014), “Yerel Yönetimler ve Yerel Kalkınma”, Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, C:3, S:2, s. 95-124. http://journals.manas.edu.kg/mjsr/archives/Y2014_V03_I10/ef270d3f02ccb3ec3b53e54dc005654e.pdf. (10.09.2017).